

УДК 343.301

ПОНЯТТЯ ДОКАЗІВ У СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЮ

Татарінцев Т. О.

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

На підставі аналізу існуючих наукових підходів, а також приписів законодавства, обґрунтовано визначення поняття доказу у справі про адміністративне корупційне правопорушення. Таким доказом визнано фактичні дані, отримані у встановленому законодавством порядку, які свідчать про наявність факту вчинення адміністративного корупційного правопорушення, що встановлюється судом, підлягає доказуванню і доказується у справі з метою її правильного вирішення.

Ключові слова: доказ, адміністративне корупційне правопорушення, фактична обставина, факт, доказування.

Набуття чинності Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» [1] визначає формування та реалізацію належних процедур отримання доказів та доказування у справах про адміністративні корупційні правопорушення. Ця проблема визначена тим, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП України) [2] не містить окремої структурної складової – розділу або глави, в якій було би передбачено процедури отримання доказів та доказування. Тільки статтею 280 КпАП України передбачено перелік обставин, які підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення. При цьому такий перелік встановлено для усіх категорій справ про адміністративні правопорушення. Разом з тим, адміністративна відповідальність за адміністративні корупційні правопорушення передбачає санкції, які обмежують права і свободи, а оскарження постанови у справі, винесене суддею загального суду, фактично урегульовано тільки статтею 294 КпАП України, де встановлено, що постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги чи протесту прокурора за окремими винятками, які не стосуються справ про адміністративні корупційні правопорушення. Тільки у 2011 році за даними Міністерства юстиції України органами прокуратури до суду скеровано 850 (55,5%) із 1534 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення. За результатами їх розгляду до відповідальності притягнуто 599 (64 %) із 943 осіб, закрито 59 адмінпроваджень (9%), із них 47 (7%) – за відсутності події і складу правопорушення[3]. Аналіз складів вчинених корупційних проступків, проведений працівниками ДПА в Одеській області показує, що найбільш характерними правопорушеннями з боку співробітників державної податкової служби ДПА в Одеській області при здійсненні ними функцій контролю за сплатою податків суб'єктами підприємницької діяльності є: зменшення сум донарахувань до бюджету під час проведення документальних перевірок та складання відповідних актів, в тому числі пов'язаних із ліквідацією підприємств, відшкодуванням податку на додану вартість, та податку на додану вартість неприйняття рішень про застосування та стягнення фінан-

сових санкцій за результатами перевірок підприємств, невжиття заходів щодо притягнення посадових осіб підприємств до адміністративної відповідальності за допущені порушення вимог чинного податкового законодавства України, видача недостовірних довідок з метою сприяння у веденні підприємницької діяльності, порушення при видачі патентів, ліцензій та інше, вимог нормативно-правових актів ДПА України під час проведення перевірки або процедури з метою ліквідації окремих суб'єктів підприємницької діяльності, порушення при вирішенні питань про відшкодування податку на додану вартість [4].

Вказане визначає актуальність проблеми вдосконалення процедур отримання доказів та здійснення доказування у справах про адміністративні корупційні правопорушення. Першим кроком у напрямку її вирішення стає обґрунтування поняття доказів у справах про корупційне адміністративне правопорушення.

У наукових публікаціях з адміністративного права і процесу проблема доказів була досліджена переважно у контексті судового адміністративного процесу. Так, слід відзначити роботи Гордєєва В. В., Колпакова В. В. [5], Умнові О. В. [6]. Питання про докази і доказування в адміністративно-юрисдикційній діяльності органів державної податкової служби аналізував Руснак Ю. І. [7]. Слід вказати і про окремі наукові напрацювання інших дослідників адміністративно-правового регулювання відносин у сфері боротьби з корупцією (Заброда Д. Г., Тучак Р. М., Шкарупа В. К. та інші). Однак, питання щодо визначення поняття доказів у справах про корупцію спеціально не вивчалися. В існуючих наукових працях вказане питання розглядалось фрагментарно або в рамках широкої адміністративно-правової проблематики, без комплексного підходу, що в свою чергу обумовлює необхідність наукового аналізу цього питання.

Мета статті полягає у проведенні аналізу наукових праць та нормативно-правових актів щодо визначення змісту поняття доказів у справах про корупцію. Наукова новизна даної статті полягає в удосконаленні теоретичних підходів визначення змісту поняття доказів у справах про корупцію.

Вчені виділяють головною функцією доказів – пояснення прийнятого рішення шляхом встановлення об'єктивної істини. Саме цим визначається спрямування доказів на встановлення обставин справи, а уповноважені та зацікавлені у вирішенні справи по суті особи встановлюють ті фактичні обставини справи, які покладаються в основу рішень, що приймаються у справі [7, с. 59].

Статтею 251 КпАП України визначено, що доказами в справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Разом з тим, звернення до матеріалів судової практики свідчить про необхідність уточнення цієї дефініції. Так, Ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду у справі №2а-14458/10/2670 від 06.09.2011 р., де визнано незаконним та нечинним п. 1 Переліку технічних засобів, що використовуються в підрозділах Державтоінспекції МВС для виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху, адже технічні засоби, що використовуються в підрозділах Державтоінспекції МВС для виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху, не мають функцій фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки відеозапису, як того вимагає ст. 251 КУпАП, покази цих приладів не можливо приєднати до матеріалів справи, тому що вони можуть бути відображені на матеріальному носії інформації. Аналогічні рішення були прийняті окружним адміністративним судом м.Києва (постанови №2а-6655/10/2670 від 25.10.2010 р., №2а-10849/10/2670 від 29.09.2010 р.). Узагальнення судової практики було здійснено Верховним Судом України щодо застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (статті 512, 1649 КпАП), де зазначено, що Крім загальних вимог закону до змісту протоколу, які передбачено ст. 256 КпАП України, у кожному випадку факт вчинення особою правопорушення відповідно до ст. 251 цього Кодексу має бути підтверджений доказами.

Огляд наукової літератури про сутність доказів здійснено у монографії Колпакова В. К., Гордєєва В. В. «Докази і доказування в адміністративному судочинстві» (2009 р.). Вчені зазначають про те, що погляди сучасних вчених, як і вчених радянського періоду, в основному відрізняються одні від одних, інколи характеризуються подвійним, а то й потрійним розумінням поняття доказу. Зокрема, підкреслено неоднозначне вживання терміна факт і змішання його різних значень з термінами доказ, фактичні дані, доказовий факт тощо. Саме це, на думку вчених, призвело до появи концепції подвійного характеру поняття доказу: як факту об'єктивної реальності та джерела відомостей про цей факт. На думку Колпакова В. К., Гордєєва В. В., судовими доказами в адміністративному судочинстві є фактичні дані (відомості), які здатні прямо чи опосередковано підтвердити факти, що мають значення для вирішення судової справи, вираженої у передбаченій законом процесуальній формі (засобах доказування), отримані й досліджені в точно встановленому законом процесуальному порядку [5, с.9-12].

Отже, Колпаков В. К. та Гордєєв В. В. відносять до доказів тільки ті відомості, об'єктивність яких випливає з процесуального порядку їх отримання та дослідження, а також підкреслюється ознака здатності підтвердження фактів, які мають значення до вирішення судової справи. Не заперечуючи проти такого підходу, проте, доцільно буде вказати про необхідність уточнення ознаки отримання і дослідження у процесуальному порядку у випадку, коли формується поняття доказу у справі про адміністративне корупційне правопорушення. Якщо судовий адміністративний процес побудований на принципах гласності, відкритості і передбачає вирішення справи переважно під час судового засідання (за винятком лише окремих категорій справ), то провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснюються на інших процесуальних засадах, де рішення у справі приймає одноосібно орган, уповноважений розглядати такі справи. У зв'язку з цим слід вказати на думку Лукашевича В. З. про докази у кримінальному процесі, яку Колпаков В. К. та Гордєєв В. В. наводять. Лукашевич В. З. вважає, що доказами є, по-перше, факти, які мо-

жуть бути безпосередньо встановлені суддями. По-друге, доказами є відомості, що підлягають доказуванню. По-третє, доказами є доказувані у справі факти [5, с. 12; 8].

Позиція Лукашевича В. З. є цілком прийнятною для визначення поняття доказів у справах про адміністративні корупційні правопорушення. Так, тягар доведення винності у провадженні у справах про адміністративні правопорушення покладається на суд як суб'єкта, що притягує до адміністративної відповідальності, а тому цілком доречною є вказівка на те, що докази можуть бути встановлені безпосередньо суддями. З цього випливає теза про доказуваність визначених суддями фактів.

У ч. 2 ст. 23 Кримінального процесуального кодексу України вказано, що не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених вказаним Кодексом. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених цим Кодексом. Відповідно ч. 1 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [9]. Отже, оновленим кримінальним процесуальним законодавством також передбачено встановлення доказів суддями у процесуальному порядку безпосередньо у судовому засіданні, а винятки з цього правила можуть бути визначені тільки процесуальним законом.

Посилання на кримінальне процесуальне законодавство та використання відповідних положень при визначенні поняття доказів у справах про адміністративні корупційні правопорушення можливе і доречно, враховуючи навіть і перспективну принципову модернізацію кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення у зв'язку із запровадженням інституту кримінального проступку, що передбачено Концепцією реформування кримінальної юстиції. У Концепції надано визначення доказів у кримінальному провадженні як фактичних даних, на підставі яких у визначеному законом порядку встановлюється наявність або відсутність події злочину, кримінального (підсудного) проступку, винуватість особи та інші обставини, що мають значення для кримінального провадження. Визнання зібраних фактичних даних доказами у справі має здійснюватися виключно судом у присутності і за безпосередньої участі сторін обвинувачення та захисту [10].

У Верховні Раді України зареєстровано законопроект № 10126 від 28.02.2012 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків». У пояснювальній записці до цього законопроекту вказані, зокрема, основні характеристики кримінальних проступків: а) відсутність судимості в осіб, які вчинили ці діяння. Засудження в справах про кримінальні проступки не впливатиме на реалізацію в майбутньому цією особою своїх прав (на проходження державної служби тощо); б) відсутність покарання у вигляді позбавлення волі. Стягнення у вигляді адміністративного арешту замінюється на громадські роботи. Реалізація цих змін призведе до зменшення кількості арештованих осіб, які утримуватимуться в умовах, що принижують їх честь та гідність (кількість осіб, підданих адміністративному арешту, щороку становить приблизно 100 000); в) ка-

ратимуться лише закінчені діяння. Готування та замах на кримінальний проступок не тягнуть кримінальної відповідальності; г) покараннями за вчинення кримінальних проступків будуть: штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи [11].

Слід вказати на те, що законодавець передбачив трансформацію структури Кримінального кодексу України. Разом з тим, у проекті не зазначено про виділення кримінальних проступків з КпАП України. Саме тому не можна назвати такий проект цілісним, а запропоновані основні характеристики кримінальних проступків остаточною. Вказане підтверджує звернення до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», де передбачено жорсткіші юридичні наслідки за вчинене адміністративне корупційне правопорушення.

Отже, поняття доказу у справі про адміністративне корупційне правопорушення можна визначити, спираючись на думку Лукашевича В. З., а також положення Концепції реформування кримінальної юстиції, Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. Таким доказом є фактичні дані, отримані у встановленому законодавством порядку, які свідчать про наявність факту вчинення адміністративного корупційного правопорушення, що встановлюється судом, підлягає доказуванню і доказується у справі з метою її правильного вирішення.

Список літератури

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984 р. – № 51. – Ст. 1122.
3. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2011 році // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minjust.gov.ua/0/anti_corruption_report_11
4. Карабанов О. Корупція – небезпечне явище для суспільства / О. Карабанов // Офіційний веб-сайт Державної податкової служби в Одеській області: Електронний ресурс. – Режим доступу: http://nalog.od.ua/a.php?article_id=1747&tid=2
5. Колпаков В. В. Докази та доказування в адміністративному судочинстві: [монографія] / В. В. Колпаков, В. В. Гордєєв. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. – 128 с.
6. Умнова О. В. Докази в адміністративному судочинстві при поновленні на публічну службу: автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Умнова. – Ірпінь, 2010. – 20 с.
7. Руснак Ю. І. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державної податкової служби України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю. І. Руснак. – Ірпінь, 2004. – 162 с.
8. Лукашевич В. З. О понятии доказательства в советском уголовном процессе / В. З. Лукашевич // Правоведение. – 1963. – № 1. – С. 116-119.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Голос України. – 2012. – 19.05. – № 90-91.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року "Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів": Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008 р. – № 12. – Ст. 486.
11. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42706.

Татаринцев Т. А. Понятие доказательств в делах о коррупции / Т. А. Татаринцев // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2012. – Т. 25 (64). № 1. 2012. – С. 326-331.

На основании анализа существующих научных подходов, норм законодательства обосновано понятие доказательства по делу об административном коррупционном правонарушении. Таким доказательством названы фактические данные, полученные в установленном порядке, свидетельствующие о факте совершения административного коррупционного правонарушения, устанавливаемых судом, подлежащих доказыванию, а также доказываемом по делу с целью его правильного решения.

Ключевые слова: доказательство, административное коррупционное правонарушение, фактическое обстоятельство, факт, доказывание.

Tatarintsev T. The concept of evidence in corruption cases / T. Tatarintsev// Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2012. – Vol. 25 (64). № 1. 2012. – P. 326-331.

The notion of term «proof» in administration corruption transgression is grounded on reason of analysis of topical science approaches and legislation. This proof is actual data which is received by legal order, indicative about presence of administration corruption transgression, which are established by court, are liable to proving and are proved in case for achieve a right decision.

Keywords: proof, administration corruption transgression, actual circumstance, fact, proving.

Статья поступила в редакцию 14.03.2012.